

Ortaokul Öğrencilerinde Bazı Değişkenlere Göre Öz-Yeterlilik Düzeyi ile Denetim Odağı İlişkisinin İncelenmesi

Bülent Yiğit¹

Güler Doğan²

Fahrettin Tunç³

Erhan Çolak⁴

Öz

Çalışmanın amacı Malatya'da öğrenim gören ortaokul 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde bazı değişkenlere (sınıf düzeyi, cinsiyet, anne-baba öğrenim düzeyi, anne-baba çalışma durumu, doğum sırası, sahip olduğu kardeş sayısı, gelir durumu ve okul türleri) göre denetim odağı ile özyeterlilik düzeylerinin incelenmesidir. Araştırmada genel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evreni, 2020-21 eğitim öğretim yılı Malatya il merkezinde öğrenim gören ortaokul düzeyi 55.668 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma yapılacak okullar tabakalı örnekleme yöntemine göre tespit edilmiştir. Çalışma grubu random olarak belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma gurubu 561 öğrenciden oluşmaktadır. Öz yeterlilik ve denetim odağı ölçeklerinden alınan puanlarının bağımsız değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için One-Way ANOVA Analizi ve T- Testi Analizi; Öz yeterlilik ve denetim odağı arasındaki ilişkinin düzeyini belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Ortaokul öğrencilerinde bazı değişkenler açısından öz-yeterlilik düzeyi ile denetim odağı ilişkisinin incelenmesinde, alt problemler doğrultusunda Malatya il merkezinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin öz yeterlilik ve denetim odakları hakkındaki görüşleri ve denetim odağı düzeyleri ile öz yeterlilik düzeylerinin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerin özyeterlilikleri ile denetim odağı düzeyleri arasında negatif yönlü düşük bir ilişki tespit edilmiştir.

¹ Mehmet Akif İlkokulu, bulentyigitt@gmail.com

² Atatürk Ortaokulu, gulerdogan2344@hotmail.com

³ Atatürk Ortaokulu, fahrettin444@hotmail.com

⁴ Sadiye Ünsalan İlkokulu, erhancolak44@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Özyeterlilik, Öğrenci, Öğretmen, Okul.

Investigation of the Relationship between Self-Efficacy Level and Locus of Control in Secondary School Students According to Some Variable

Abstract

The aim of the study is to determine some variables (class level, gender, education level of parents, employment status of parents, birth order, number of siblings, income) in secondary school 5th, 6th, 7th and 8th grade students studying in Malatya. It is the examination of locus of control and self-efficacy levels according to school status and school types). General and relational scanning model was used in the research. The universe of the research consists of 55,668 secondary school students studying in the city center of Malatya in the 2020-21 academic year. The schools to be researched were determined according to the stratified sampling method. The study group was determined randomly. The study group of the research consists of 561 students. One-Way ANOVA Analysis and T-Test Analysis to determine whether the scores obtained from the self-efficacy and locus of control scales differ significantly according to the independent variables; Pearson Product-Moment Correlation Analysis was applied to determine the level of relationship between self-efficacy and locus of control. In the examination of the relationship between the level of self-efficacy and locus of control in secondary school students in terms of some variables, in the direction of the sub-problems, the opinions of the secondary school students studying in the city center of Malatya about self-efficacy and locus of control, and whether the locus of control and self-efficacy levels differ according to their demographic characteristics were found. As a result of the research, a low negative correlation was found between the self-efficacy of secondary school students and their locus of control.

Keywords: Self-sufficiency, Student, Teacher, School.

GİRİŞ

İnsan; düşünebilen, idrak edebilen ve en önemlisi de öğrenebilen bir varlıktır. Öğrenmek bütün aşamaların başlangıcıdır. İnsan ilk kelimeyi öğrenir ve yaşantı yoluyla kelimeye vakıf olur. Ardından düşünme, anlamlandırma ve öğrendiklerini davranışa dönüştürme gelir. İnsanoğlu öğrenmeyi doğduğu andan itibaren başlatır. Bir çocuk konuşmaya başladığı andan itibaren öğrenme arzusu ile yanıp tutuşur. Merakını anlamlandırabilmek için her şeyi sormaya başlar: “o ne? bu ne? vb. Bazen sorular öyle

döngüsel bir hale gelir ki anne babaların tahammül seviyelerini biraz zorlarlar. İşte insanın öğrenme isteğinin en saf ve istekli hali bu dönemdir.

Öğrenmenin gerçekleştiği ilk yer aile ortamıdır. Birey ilk olarak anne ve babasının dilini öğrenir. Dilsel faktör kültürel faktörlerden bağımsız değildir. Dolayısıyla ailenin sosyo - kültürel ve sosyo - ekonomik düzeyi öğrenme sürecini etkilemektedir. Aileden aldıkları bilgileri özümseyen çocuklar adım adım karar verebilecek, seçim yapabilecek ve öğrendikleri ile özdeş davranışlar sergileyebilecek düzeye gelmektedir. İlerleyen yaşlarda çocuklar, yepyeni bir dünyaya adım atarlar. Bu dünya farklı bir öğrenme sürecini içerisinde barındıran okuldur. Okul; birçok arkadaş, öğretmene, eşyaya, kavrama ve kurala sahip bir dünyadır. Aile, arkadaş ve okul, öğrenme ve karar verebilme düzeyini, davranışın sorumluluğunu neye yüklediğini ve hangi inanma duyusunun etkili olduğunu farklılaştıran etmenlerdir.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öz Yeterlilik ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelendiği bir çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algı düzeyleri yükseldikçe kaygı düzeylerinin düştüğü görülmüştür (Horasan, 2022). Bu alanda sadece ortaokul veya lisans düzeyinde değil, Özel güvenlik görevlilerinin öz yeterlilik algıları ve örgütsel bağlılık düzeylerinin demografik özellikler açısından incelenmesi çalışması da yapılmıştır. Çalışmada özel güvenlik görevlilerinin öz yeterlilik algılarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Demirci, 2022). Lisans düzeyinde hemşirelik eğitiminde yapılan çalışmada öz yeterlilik akademik başarısızlığa karşı önemli bir strateji olduğu ifade edilmektedir (Aktay vd. 2021). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı, öz denetimi ve sosyal eğilimleri ile ilgili çalışmada araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılık düzeyleri ile öz denetim becerileri ve sosyal eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucu elde edilmiştir (Aksel, vd. 2020). 2017-2018 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 3611 öğrencinin (çeşitli branşlarda öğretmen adayının) denetim odağı ve öz yeterlilik inançları arasındaki ilişkiyi belirleme çalışması yapılmıştır (Mutlu Yener, vd. 2019).

Ayrıca lise öğrencilerine yönelik, problemleri internet kullanımlarının, siber mağduriyet-zorbalık durumlarının; denetim odağı, cinsiyete ve internet sahipliği gibi değişkenlere göre sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı ve akademik başarı düzeyi de dikkate alındığında farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır (Çiçek, 2019). Bu çalışmada ise, Ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde sınıf düzeyi, cinsiyet, anne-baba öğrenim düzeyi, anne- baba çalışma durumu, doğum sırası, sahip olduğu kardeş sayısı, gelir durumu ve okul türleri gibi değişkenler açısından yapılmış olması literatüre katkı sağlaması açısından önemlidir.

Denetim odağı ile birlikte öz-yeterlilik düzeyinin biliniyor olması eğitim açısından son derece önemlidir. Öz-yeterlilik, bireylerin davranışlarından önce veya sonra neler hissedebileceğini ve hangi davranışları göstereceğini belirleyen önemli bir özelliktir. Öz-yeterlilik düzeyi, bireylerin bir davranışı gerçekleştirebilmede harekete geçme güdüsünü arttırabileceği gibi engelleyebilmesi de söz konusudur. Öz-yeterlilik düzeyinin düşük olması, bireylerde öz güven eksiliğine, olumsuz düşünceleri beslemelerine ve başarısızlık hissini oluşmasına neden olur. Buna bağlı olarak kişilerin bireysel başarı ve gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Tam tersi olarak öz-yeterlilik düzeyinin yüksek olması ise, akademik performansı arttırması, işlemleri kavramayı kolaylaştırması ile bireyin sosyal ve bireysel

gelişimine olumlu katkı sunmaktadır. Bu nedenle öz-yeterlilik inancı bireyin akademik ve sosyal alanlarını oldukça fazla etkilemektedir. Bireyler bir görevi gerçekleştirebilecek becerilere sahip olsalar bile kendilerini var olan becerileri kullanabilecek yeteneğe sahip olarak algılamazlarsa başarısız olabilirler; hatta o görevi gerçekleştirmek adına herhangi bir girişimde dahi bulunmayabilirler (Karakaş, 2015).

“Denetim Odağı” kavramı ilk defa Rotter tarafından, bireyin davranışları ile bu davranışların sonuçları arasındaki ilişkiyi algılaması olarak tanımlanmıştır. Denetim odağı kavramı, bireyin ortaya koyduğu bir davranış sonucunda ne olacağına ilişkin olarak geliştirdiği beklentiler ile ilgilidir. Kişinin iyi ya da kötü kendisini etkileyen olayları kendi yetenek, özellik ve davranışlarının sonuçlarına göre ya da şans, kader, talih ve kendisi dışındaki güçlerin işi olarak algılaması eğilimidir (Terzi, 2011).

Özellikle öğrenme sürecinde farklılık oluşturan birçok değişken bulunmaktadır. Öğrenmenin gerçekleştiği fiziksel ortam, öğretmenin bilgi ve becerileri, takip edilen müfredat, kullanılan materyaller bazı değişkenler olarak sıralanabilir. Bu değişkenlerden bir tanesi de öğrenenin sürece yaptığı katkıdır. Bu kısımda, öğrenenin ne tür öğrenme ihtiyaçlarına sahip olduğu, öğrenme stilleri, motivasyonu, öz- yeterlilik düzeyi, denetim odağı düzeyi, öğrenirken kullandığı stratejiler, kişilik özellikleri gibi parametreler öğrenen bireyler arasındaki akademik başarı farklılıklarını oluşturan temel etkenlerdir. Bu bakımdan öğrenme sürecini düzenleyip öğrenme çıktılarını kontrol eden öğretmenlerin, bireysel farklılıklar hakkında bilgi sahibi olmaları ve onları öğrencinin öğrenme potansiyelini geliştirecek şekilde kullanabilme becerilerine sahip olmaları büyük önem taşımaktadır (Topkaya, 2009).

Birey, öğrenmeye başladığı çocukluktan itibaren hangi davranışının hangi sonuçları doğuracağı ve ortaya çıkan sonuçların hangilerinin kendi davranışlarından kaynaklandığı, hangilerinin kendi davranışlarından bağımsız olduğu konusunda oldukça tutarlı beklentiler geliştirmektedir. Bireyin bir davranışı ile sonucu arasındaki bağlantıyı fark ettiğinde; bir sonraki deneyiminde davranışının sonucunu kontrol edip edemeyeceğine ilişkin bir beklenti oluşturduğu ileri sürülmektedir. Başlangıçta tek tek olaylara dayanarak geliştirilen bu beklentiler, zaman içerisinde genelleşerek yaşamdaki olumlu ya da olumsuz olayların kontrol edilip edilemeyeceğine ilişkin genel bir beklentiye dönüşmektedir. Denetim odağı kavramı; bu genelleştirilmiş beklentilerden doğan, bireylerin davranışlarının sonuçlarının kontrol kaynağına ilişkin inançlarını temsil etmektedir (Köksal, 2005).

Denetim odağı, bireyin davranışları sonucunda yaşadıklarının ortaya çıkış nedenlerini ne ile ilişkilendirdiği, kime ve neye yüklediği ile ilgili bir kavramdır. Bir başka deyişle kişinin olayları yönlendirme odağı biçiminde açıklanabilir. Denetim odağı bireyin yaşadığı farklı sonuçları kendisinin ne kadar kontrol edebileceğini belirler. Denetim odağının temelleri kişilik özelliği gibi de çocukluk yıllarında aranmalıdır. Çocuğun karşılaştığı günlük olaylar, çevresindeki bireylerin olaylara verdiği tepkiler, anne-baba tutumları, arkadaşları ve öğretmeni gibi yakın çevresindeki kişilerden aldığı ödül ve cezalar denetim odağı eğilimini belirlemektedir. Özellikle çocuğun yetişmesinde en fazla sorumluluk alanlar, ona en yakın olan ve doğumundan itibaren bakımı, eğitimi, sağlığı gibi konularda yardımcı olan ebeveynleridir. Bu nedenle çocuğun ailesi, yaşadığı çevre, sosyo - kültürel yapı, sosyo - ekonomik durum denetim odağında etkilidir.

Bu açıdan bireyin içten denetimli mi yoksa dıştan denetimli mi? oldukları çok önemlidir. Bireyin içten veya dıştan denetimli olduğunun bilinmesi hangi eğitimin verilmesi gerektiği sorununu da ortadan kaldırmaktadır. Özellikle sorun olma potansiyeline sahip bireylerin tespit edilmeleri ve uygun bir eğitimle topluma kazandırılmaları birey ve toplum için son derece önemli bir meseledir. Bu eğitim için de denetim odağı düzeyinin bilinmesi gerekmektedir.

Özellikle okul yıllarında öğrencilere kazandırılacak öz - yeterlilik inancı, toplumun ve ülkenin beklentilerini karşılayabilecek nesillerin yetişmesinde etkili olacaktır. Bu nedenle ortaokul dönemindeki öğrencilerde öz - yeterlilik düzeyi ile denetim odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi, toplumsal bakış ve eğitim yaklaşımları açısından son derece önemlidir. Ayrıca bu çalışmanın, kişilik özelliklerinin oluşmasında önemli rol oynayan anne-baba ve öğretmenlere çocukların öz-yeterlilik düzeylerini ölçme ve geliştirmede rehberlik edebilmesi açısından önemli ve yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin cinsiyet, sosyo - ekonomik düzey, anne - baba öğrenim düzeyi, akademik başarı gibi bazı değişkenlere göre öz - yeterlilik düzeyi ile denetim odakları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın problemi “ortaokul öğrencilerinde bazı değişkenlere göre öz - yeterlik düzeyleri ile denetim odakları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir. Ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde sınıf düzeyi, cinsiyet, anne-baba öğrenim düzeyi, anne- baba çalışma durumu, doğum sırası, sahip olduğu kardeş sayısı, gelir durumu ve okul türleri gibi değişkenler açısından denetim odağı ile öz - yeterlilik düzeylerinin incelenmesi bu araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada aşağıdaki alt problemler belirlenmiştir;

H1: Ortaokul öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki nedir?

H2: Sınıf düzeylerine göre öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

H3: Okul başarısına göre öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

H4: Cinsiyete göre ortaokul öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

H5: Annenin eğitim düzeyine göre öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

H6: Babanın eğitim düzeyine göre öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

H7: Ailedeki çocuk sayısına göre öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

H8: Ailede doğum sırasına göre öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

H9: Ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

H10: Okul türüne göre öğrencilerinin denetim odağı ve öz - yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Denetim odağının, kişilik boyutu olarak ele alınıp incelenmesi son dönemlerde artmıştır. Bireylerin başarı veya başarısızlıklarını belirli nedenlere bağlaması ve bazen kendini bu nedenler arasında en başa koyması bazen ise kendi dışındaki güçleri ilk sıraya yerleştirmesi denetim odağının farklı iki boyutunu oluşturmaktadır. Bu nedenle denetim odağının neye bağlandığı ve hangi düzeyde olduğunun bilinmesi problemin kaynağına erişilmesinde etkili olacaktır.

Birey olarak öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarının nedenlerini kendilerine veya kendi dışındaki güçlere bağlaması içten veya dıştan denetimli olmalarının bir göstergesidir. Bireyin yetiştiği aile ortamı, ailenin sosyo-kültürel özellikleri, ailenin eğitim düzeyleri gibi etkenler başarı veya başarısızlıkları etkilemektedir. Farklı sosyal özelliklere sahip öğrencilerin başarı veya başarısızlıkları da dışsal denetimler nedeni ile farklılıklar göstermesi kaçınılmazdır. Aynı zamanda bireyin kendi dışında farklı bireylere ait başarılı ve başarısız durumlarını gözlemlemesi sonucu elde edilen bilgilerde öz-yeterlilik düzeyini arttırabilmektedir. Bireyler, başka bireyleri gözlemleyerek karşılaştığı benzer durumlara gördüğü performansları gerçekleştirme inancını geliştirebilmektedir. Bireylerin rol model olarak seçtikleri bireylerle benzerlikleri ile o modelin başarı ve başarısızlıkları arasında doğru orantı bulunmaktadır. Modeller ile benzerlik arttıkça başarı ve başarısızlıkta aynı oranda azalır veya artmaktadır. Örneğin model alınan bireyin başarısı arttıkça örnek alan bireyin de öz-yeterlilik düzeyinin yükselmesi, model alınan bireyin başarısı azaldıkça da örnek alan bireyin öz-yeterlilik düzeyinin düşmesi beklenmektedir (Karakaş, 2015).

Bu nedenle öz-yeterlilik düzeyi ve denetim odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi, bireylerin rol model olarak sonuçları görmesi ve kendi düzeylerini incelemesi açısından önemlidir. Bu çalışma hem öğretmenlere hem de öğrencilere öz-yeterlilik düzeylerini nasıl yükseltebilecekleri, bu konuda neler yapabilecekleri konusunda ayrıntılı bilgi sunacaktır. Bu çalışmanın önemi öğrencilerin sosyal çevreleri açısından, öz-yeterlilik düzeyi ile denetim odağı arasında ilişkilerin incelenmesinde benzer çalışmaların yeterince olmayışıdır. Ayrıca bu çalışma ile öğrencilerin yetişme ortamları ile öz-yeterlilik düzeyi arasında nasıl bir başarı veya başarısızlık getireceği incelendiğinde gerek eğitimcilere gerekse öğrenci velilerine birey yetiştirmede rehberlik edecektir.

YÖNTEM

Desen

Ortaokul öğrencilerinde bazı değişkenlere göre öz-yeterlilik ve denetim odağı düzeylerinin belirlenmesinde genel tarama modeli kullanılmıştır. Ortaokul öğrencilerinde bazı değişkenlere göre öz-yeterlilik düzeyi ile denetim odağı ilişkisinin incelenmesinde düzeylerin birlikte değişip değişmediği, değişim varsa nasıl olduğunu tespit edilmeye çalışılırken ise ilişkisel tarama modeli (Büyükoztürk vd, 2011) kullanılmıştır.

Katılımcılar / Evren ve Örneklem / Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni, Malatya ili merkezinde öğrenim gören 55.668 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin tamamına ulaşmak maddi imkânlar ve zaman kısıtlılığı dolayısıyla örneklem seçimi yapılmıştır. Araştırma yapılacak okullar tabakalı örnekleme yöntemine göre tespit edilmiştir. Araştırmanın çalışma gurubu 561 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubu random olarak belirlenmiştir.

Okul tabakalarına göre öğrenci dağılımları incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde bazı değişkenlere göre öz-yeterlilik düzeyi ile denetim odağı ilişkisinin incelenmesi amacı ile yapılan araştırmada, zaman ve maliyet kısıtlılığı nedeniyle örneklem üzerinde çalışma yolu tercih edilmiştir. Araştırma evreninin geniş olması dolayısıyla örneklem seçilirken, tabakalı-tesadüfi örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Tabakalı örnekleme tekniğinde, sınırları belirli bir evrende, alt tabakalar ya da alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır. Burada asıl önemli olan, evren içindeki alt tabakaların varlığını temel kabul ederek evren üzerinde çalışmaktır (Günce, 2013).

Evren öncelikle, sosyo-ekonomik düzeyleri göz önünde bulundurularak, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan bölgelerdeki okullar, sosyo-ekonomik düzeyi orta olan bölgelerdeki okullar ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan bölgelerdeki okullar olmak üzere kendi içinde benzeşik olan üç alt evrene ayrılmıştır. Daha sonra belirlenen alt tabakaların her birinde öğrenim gören öğrencilerden aynı sosyo-ekonomik düzeye sahip bir ortaokul ve bir imam hatip ortaokulu seçilmiştir. Evren belirlenirken sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan bir ortaokul ve ortaokul düzeyinde eğitim veren bir özel öğretim kurumu, sosyo-ekonomik düzeyi orta olan bir ortaokul ve bir imam hatip ortaokulu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan bir ortaokul ve bir imam hatip ortaokulu seçilmiştir. Ölçeğin uygulanacağı okullar belirlendikten sonra öğrencilere tesadüfi yöntemle anket uygulanmıştır (Günce, 2013).

Elde edilen verilere göre “Kişisel Bilgi Formu”nda yer alan sorular bağlamında örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sınıf, cinsiyet, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu, baba çalışma durumu, anne çalışma durumu, kardeş sayısı, kaçınıcı kardeş olduğu ve gelir durumu ile ilgili değişkenler frekans ve yüzde verilerek Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımları

Sınıflar	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
5. sınıf	8	6	5	3	13	100
6. sınıf	6	5	7	5	13	100
7. sınıf	8	5	6	4	14	100
8. sınıf	7	5	5	4	13	100
Toplam	3	5	2	4	56	100

Tablo 1 verilerine bağlı olarak 5. Sınıf düzeyinde 85 (% 62) kız, 52 (% 38) erkek; 6.sınıf düzeyinde 69 (% 50) kız, 70 (% 50) erkek; 7. Sınıf düzeyinde 80 (% 54) kız, 68 (% 46)

erkek; 8. Sınıf düzeyinde 77 (% 57) kız, 59 (% 43) erkek olmak üzere toplam 311 (% 55) kız ve 249 (% 45) erkek öğrenci araştırmaya katılmıştır. 561 öğrencinin katıldığı araştırma kapsamında cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenine göre öğrenci sayılarının birbirine yakın olması araştırma bulgularının yorumlanmasında önemli bir faktördür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba öğrenim durumu değişkenine göre öğrencilerin baba öğrenim durumuna bakıldığında öğrencilerin babalarının 5'inin (%0,9) okuryazar olmadığı; 65'inin (%11,6) okuryazar veya ilkökul mezunu, 97'sinin (%17,3) ortaokul mezunu, 174'ünün (%31) lise veya dengi okul mezunu, 63'ünün (11,2) yüksekokul mezunu, 157'sinin(%28) üniversite ve üstü mezunu olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne öğrenim durumu değişkenine göre öğrencilerin anne öğrenim durumuna bakıldığında öğrencilerin annelerinin 15'inin (%2,7) okuryazar olmadığı; 124'ünün (22,1) okuryazar veya ilkökul mezunu, 130'unun (%23,2) ortaokul mezunu, 146'sının (%26) lise veya dengi okul mezunu, 37'sinin (%6,6) yüksekokul mezunu, 109'unun (%19,4) üniversite ve üstü mezunu olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba çalışma durumu değişkenine göre öğrencilerin baba çalışma durumuna bakıldığında babaların 45'inin (% 8) çalışmıyor, 516'sının (%92) çalışıyor olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne çalışma durumu değişkenine göre, anne çalışma durumuna bakıldığında annelerin 411'inin (% 73,3) çalışmıyor, 150'sinin (% 26,7) çalışıyor olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayısı değişkenine göre araştırmaya katılan öğrencilerin 36'sının (%6,4) 1 kardeş, 244'ünün (%43,5) 2 kardeş, 175'inin (%31,2) 3 kardeş, 70'inin (%12,5) 4 kardeş, 36'sının (%6,4) 5 ve üstü kardeş sayısına sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailesinde kaçınıcı çocuk oluşu değişkenine göre araştırmaya katılan öğrencilerin 276'sının (%49,2) ailede 1. çocuk, 161'inin (%28,7) ailede 2.çocuk, 81'inin (%14,4) ailede 3.çocuk, 26'sının (%4,6) ailede 4.çocuk, 17'sinin (%3) ailede 5. ve üstü çocuk olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailenin gelir durumu değişkenine göre araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir durumuna bakıldığında 152'sinin (%27,1) 1 ile 1600 tl arasında, 133'ünün (%23,7) 1601 ile 3200tl arasında,113'ünün (%20,1) 3201 ile 4800 tl arasında, 88'inin (%15,7) 4801 ile 6400 tl arasında ve 75'inin (%13,4) 6400 tl ve üzerinde gelir durumuna sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin okul türü değişkenine göre araştırmaya katılan öğrencilerin okul türü değişkenine göre durumuna bakıldığında 328 (%58,5) öğrencinin ortaokul, 139 (%24,8) öğrencinin imam hatip ortaokul ve 94 (%16,7) öğrencinin öze okul öğrencisi olduğu görülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçları Kişisel Bilgi Formu, “Öz-Yeterlilik Ölçeği” ve “Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği”dir. “Kişisel Bilgi Formu” araştırma amacına uygun olarak araştırmacı ve danışmanı tarafından hazırlanmıştır. Araştırmanın veri toplama aracı olarak “Öz-Yeterlilik Ölçeği” (Aktürk, 2013) ve “Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği” (Öngen, 2003) gerekli izin işlemleri sonrasında araştırma kapsamında kullanılmıştır.

Ortaokul öğrencilerinde bazı değişkenlere göre öz-yeterlilik düzeyi ile denetim odağı ilişkisinin incelenmesi amacı ile ölçeklerin alt boyutları üzerinde literatür taraması yapılmıştır. Öğrencilere uygulanan “Kişisel Bilgi Formu” verilerine bağlı olarak araştırma kapsamına uygun diğer bağımsız değişkenlere ilişkin bilgiler toplanmıştır. İlimiz bünyesinde belirlenen örneklem grubu ile çalışılması için izin alınmıştır. Belirlenen okulların yöneticileri ile iletişime geçilerek çalışma hakkında bilgi verilmiş ve uygulama yapmak için randevu alınmıştır. Okul yönetimince belirlenen tarihlerde kurumlara gidilmiş, uygulama yapılacak sınıfların ders öğretmenlerine araştırmanın amacı ve kapsamı konusunda bilgilendirme çalışması yapılmıştır. Ölçekler, örneklem grubundaki tüm öğrencilere araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Araştırmacı, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak ölçeklerin içeriği hakkında öğrencilere gerekli açıklamaları yapmıştır. Ölçek formlarının uygulanması hakkında bilgi içeren açıklayıcı bir yönerge dâhilinde, ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıfta bulunan öğrencilere ölçekleri anlayarak doldurmalarına yönelik yeterli zaman tanınmıştır. Ölçekler araştırmacı tarafından öğrencilere şahsen dağıtılıp tekrar toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Ölçek sonuçlarının değerlendirilmesinde ve sonuçların tablollaştırılmasında SPSS 18,0 istatistik paket programı tercih edilmiştir. Öz yeterlilik ve denetim odağı ölçeklerinden alınan puanlarının bağımsız değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için One-Way ANOVA Analizi ve T- Testi Analizi; Öz yeterlilik ve denetim odağı arasındaki ilişkinin düzeyini belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Bulgular yorumlanırken değerlerin 0,05 düzeyinde ($p < 0,05$) anlamlı olup olmadığına bakılmıştır.

Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 18.0 paket programında analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin güvenilirliğini ölçmek için Alfa Yöntemi (Cronbach Alfa Katsayısı) kullanılmıştır. Alfa katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak da ölçeğin güvenilirlik durumu aşağıda verilmiştir.

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir,
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir(Kılınç, 2014).

Bu kapsamda araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik katsayıları, öz – yeterlilikte 0,82, denetim odağında 0.70 olarak çıkmıştır. Verilerine göre öz yeterlilik ölçeğinin yüksek derecede güvenilir olduğu, denetim odağı ölçeğinin ise oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

BULGULAR

Ortaokul öğrencilerinde bazı değişkenler açısından öz-yeterlilik düzeyi ile denetim odağı ilişkisinin incelenmesi amacı ile yapılan araştırmanın bu bölümünde, alt problemler doğrultusunda Malatya il merkezinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin öz yeterlilik ve denetim odakları hakkındaki görüşleri ve denetim odağı düzeyleri ile öz yeterlilik düzeylerinin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 2’de öz – yeterlilik ve denetim odağı arasındaki korelasyon bulguları verilmiştir.

Tablo 2: Öz - yeterlilik ve Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

		Öz - yeterlilik	Denetim odağı
Öz - yeterlilik	Pearson Correlation	1	-,177**
	Sig. (2-tailed)		0
	N	561	561
Denetim Odağı	Pearson Correlation	-,177**	1
	Sig. (2-tailed)	0	
	N	561	561

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

Öz - yeterlilik ve Denetim Odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson – Correlation analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre öz - yeterlilik ile denetim odağı arasında istatistiksel olarak karşılıklı negatif yönlü bir ilişki söz konusudur (Pearson correlation=-,177; Sig=0). Bu durumda örneklem grubundaki öğrencilerin öz-yeterlilikleri ile denetim odağı arasında negatif yönlü düşük bir ilişki olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının Sınıf Bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının Sınıf Bakımından İncelenmesi

	Grup	Ortalama	Standart Sapma	f
Öz Yeterlilik	5. Sınıf	37	23,97	4,45
	6. Sınıf	39	24,03	5,07
	7. Sınıf	49	23,75	4,58
	8. Sınıf	36	23,00	4,74
Denetim Odağı	5. Sınıf	37	13,49	4,81

6. Sınıf	39	13,35	4,62
7. Sınıf	39	13,06	5,60
8. Sınıf	36	14,64	6,19

Ortaokul öğrencilerin öz-yeterlilik ve denetim odağı düzeylerinin sınıf seviyelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA yapılmıştır. Tablo verilerine göre ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre öz yeterlilik düzeyleri ($p>0,05$) ve denetim odağı düzeyleri ($p>0,05$) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öz-yeterlilik ve denetim odağı düzeyi dikkate alındığında, sınıf seviyelerine bağlı olarak tüm sınıfların ortalamalarının birbirine yakın düzeyde olduğu görülmektedir. Öz-yeterlilik açısından 6. sınıf ($x=24,0360$); denetim odağı açısından 8. sınıf ($x=14,6471$) ortalamaları diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek değere sahiptir.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının cinsiyet bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Cinsiyet Bakımından İncelenmesi.

	Grup		Ortalama	Standart Sapma	t	df
Öz Yeterlilik	Kız	11	23,56	4,81	-6,33	558
	Erkek	50	23,82	4,6		
Denetim Odağı	Kız	11	13,18	5,06	-2,25	558
	Erkek	50	14,2	5,66		

Ortaokul öğrencilerin öz-yeterlilik ve denetim odağı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Öz-yeterlilik ve denetim odağı verilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek üzere yapılan analiz sonucunda cinsiyet değişkeninin öz - yeterlilik ($p>0,05$) ve denetim odağı puanları ($p>0,05$) açısından anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete bağlı olarak öz - yeterlilik ve denetim odağı ortalama puanları ele alındığında, her iki grubun değerlerinin birbirine yakın düzeyde olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin öz - yeterlilik ($x=23,82$) ve denetim odağı ölççeklerinden aldıkları puanların ($x=14,20$) yüksek olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının baba öğrenim düzeyi bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Baba Öğrenim Düzeyi Bakımından İncelenmesi.

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	f	p
Öz Yeterlilik	Okur- yazar değil	5	,60	20	3,028	555	0,10
	Okur-yazar veya ilkokul mezunu	65	23,43	4,39			
	Ortaokul mezunu	97	22,53	4,80			
	Lise veya dengi okul mezunu	174	23,66	4,67			
	Yüksekokul mezunu (2 yıllık / Önlisans)	63	23,26	4,95			
	Üniversite ve üstü mezunları	157	24,76	4,65			
Denetim Odağı	Okur- yazar değil	5	17,00	2,12	9,352	555	0,00*
	Okur-yazar veya ilkokul mezunu	65	15,58	5,62			
	Ortaokul mezunu	97	15,20	5,67			
	Lise veya dengi okul mezunu	74	13,79	4,98			
	Yüksekokul mezunu (2 yıllık / Önlisans)	63	13,68	5,59			
	Üniversite ve üstü mezunları	157	11,51	4,73			

Ortaokul öğrencilerinin baba öğrenim durumu açısından öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek üzere ANOVA yapılmıştır. Tablo verilerine göre baba öğrenim düzeyi ile öz yeterlilik arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p>0,05$) ancak baba öğrenim düzeyi ile denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($F_{\text{denetim odağı}}=9,352$, $p<0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin öz - yeterlilik ve denetim odağı düzeyi dikkate alındığında, baba öğrenim durumuna bağlı olarak her iki düzeyin verilerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Öz - yeterlilik düzeyi ortalamasının en yüksek olduğu baba öğrenim durumu üniversite ve üstü mezunlar ($x=24,7643$); denetim odağı düzeyi ortalamasının en yüksek olduğu baba öğrenim durumunun ise okuryazar olmadığı ($x=17,00$) ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının anne öğrenim düzeyi bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6:Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Anne Öğrenim Düzeyi Bakımından İncelenmesi.

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	df	p
Öz Yeterlilik	Okur- yazar değil	15	23,20	3,54	1,307	555	0,25
	Okur-yazar veya ilkokul mezunu	124	22,91	5,09			
	Ortaokul mezunu	130	23,55	4,39			
	Lise veya dengi okul mezunu	146	23,89	4,83			
	Yüksekokul mezunu (2 yıllık / Önlisans)	37	24,35	5,02			
	Üniversite ve üstü mezunları	109	24,32	4,50			
Denetim Odağı	Okur- yazar değil	15	15,26	4,04	4,225	555	0,00*
	Okur-yazar veya ilkokul mezunu	124	14,32	5,59			
	Ortaokul mezunu	130	14,80	5,13			
	Lise veya dengi okul mezunu	146	13,17	5,75			
	Yüksekokul mezunu (2 yıllık / Önlisans)	37	12,70	4,87			
	Üniversite ve üstü mezunları	109	12,11	4,71			

Ortaokul öğrencilerinin anne öğrenim düzeyi açısından öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek üzere ANOVA yapılmıştır. Verilere göre anne öğrenim düzeyi ile öz-yeterlilik arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p>0,05$); anne öğrenim düzeyi ile denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucu çıkmıştır. ($F_{\text{denetim odağı}}=4,225$; $p<0,05$)

Araştırmaya katılan öğrencilerin öz - yeterlilik ve denetim odağı ortalamaları dikkate alındığında, anne öğrenim durumuna bağlı olarak verilerin birbirine yakın düzeylerde olduğu görülmüştür. Öz - yeterlilik ortalamasının en yüksek olduğu anne öğrenim durumu yüksek okul mezunu (2 yıllık / Önlisans) ($x=24,3514$); denetim odağı ortalamasının en yüksek olduğu anne öğrenim durumu ise okuryazar değil (okuma yazma bilmeyen) ($x=15,2667$) olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının baba çalışma durumu bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Baba Çalışma Durumu Bakımından İncelenmesi

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t	df	p
Öz Yeterlilik	Çalışıyor	516	23,8	4,68	-1,889	559	0,59
	Çalışmıyor	45	22,42	5,02			
Denetim Odağı	Çalışıyor	516	13,46	5,31	2,381	559	0,18
	Çalışmıyor	45	15,44	5,74			

Ortaokul öğrencilerinin baba çalışma durumu açısından öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Tablo verilerine göre baba çalışma durumu değişkeni ile öz yeterlilik ($p>0,05$) ve denetim odağı ($p>0,05$) arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öz - yeterlilik ve denetim odağı ortalamaları dikkate alındığında, baba çalışma durumuna bağlı olarak verilerin birbirine yakın düzeyde olduğu görülmüştür. Öz-yeterlilik ortalamasının en yüksek olduğu baba çalışma durumu, “çalışıyor” ($x=23,8$); denetim odağı ortalamasının en yüksek olduğu baba çalışma durumu ise “çalışmıyor” ($x=15,44$) olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının anne çalışma durumu bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Anne Çalışma Durumu Bakımından İncelenmesi.

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t	df	p
Öz Yeterlilik	Çalışmıyor	411	23,49	4,80	-1,653	559	0,09
	Çalışıyor	150	24,24	4,45			
Denetim Odağı	Çalışmıyor	411	18,81	5,54	1,385	559	0,16
	Çalışıyor	150	13,10	4,80			

Ortaokul öğrencilerinin anne çalışma durumu açısından öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda anne çalışma durumu değişkeni açısından öz-yeterlilik ($p>0,05$) ve denetim odağı ($p>0,05$) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öz-yeterlilik ve denetim odağı düzeyi dikkate alındığında, anne çalışma durumuna bağlı olarak her iki grubun verilerin birbirine yakın düzeyde olduğu görülmektedir. Öz - yeterlilik ortalamasının en yüksek olduğu anne çalışma

durumunun, “çalışıyor” ($x=24,2411$); denetim odağı ortalamasının en yüksek olduğu anne çalışma durumunun ise “çalışmıyor” ($x=18,8151$) olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının kardeş sayısı bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9:Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Kardeş Sayısı Bakımından İncelenmesi

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	df	p
Öz Yeterlilik	1 Kardeş	276	23,88	4,76	1,576	556	0,17
	2 Kardeş	161	23,90	4,59			
	3 Kardeş	81	22,61	4,38			
	4 Kardeş	26	24,38	5,03			
	5 ve üzeri Kardeş	17	22,70	5,88			
Denetim Odağı	1 Kardeş	276	13,17	5,33	2,581	556	0,36
	2 Kardeş	161	13,62	5,06			
	3 Kardeş	81	14,71	5,40			
	4 Kardeş	26	15,76	6,83			
	5 ve üzeri Kardeş	17	12,47	4,95			

Ortaokul öğrencilerinin kardeş sayısı değişkeni açısından öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek üzere ANOVA yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısı ile öz-yeterlilik ($p>0,05$) ve denetim odağı ($p>0,05$) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öz-yeterlilik ve denetim odağı ortalamaları dikkate alınarak veriler kardeş sayısı durumuna göre incelendiğinde, öz-yeterlilik ortalamasının en yüksek olduğu kardeş sayısının 4 kardeş ($x=24,3846$); denetim odağı ortalamasının en yüksek olduğu kardeş sayısının da yine 4 kardeş ($x=15,7692$) olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının kaçınıcı çocuk bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Kaçınıcı Çocuk Olduğu Bakımından İncelenmesi

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	df	p
Öz Yeterlilik	1. Çocuk	276	23,88	4,76	1,576	4	0,17
	2. Çocuk	161	23,90	4,59			

	3. Çocuk	81	22,61	4,38			
	4. Çocuk	26	24,39	5,03			
	5 ve üstü Çocuk	17	22,70	5,88			
Denetim Odağı	1. Çocuk	276	13,17	5,33			
	2. Çocuk	161	13,62	5,06			
	3. Çocuk	81	14,71	5,40	2,581	4	0,36
	4. Çocuk	26	15,76	6,83			
	5 ve üstü Çocuk	17	12,47	4,95			

Ortaokul öğrencilerin doğum sırası (kaçıncı çocuk olması) değişkeni açısından öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek üzere ANOVA yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin doğum sırası ile öz-yeterlilik ($p>0,05$) ve denetim odağı ($p>0,05$) arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öz-yeterlilik ve denetim odağı ortalamaları dikkate alınarak doğum sırası (kaçıncı çocuk olması) değişkenine göre incelendiğinde, öz-yeterlilik ortalamaları ($x=24,3900$) ve denetim odağı ortalamaları ($x=15,7600$) açısından 4. Çocuk olma durumunun en yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının gelir durumu bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Gelir Durumu Bakımından İncelenmesi

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	df	p
Öz yeterlilik	1 ile 1600 TL arası	152	23,18	4,65			
	1601 ile 3200 TL arası	133	23,36	4,82			
	3201 ile 4800 TL arası	113	23,65	4,60	2,908	556	0,21
	4801 ile 6400 TL arası	88	23,73	4,76			
	6400 TL ve üzeri	75	25,33	4,56			
Denetim odağı	1 ile 1600 TL arası	152	15,32	5,47			
	1601 ile 3200 TL arası	133	13,26	5,11	5,527	556	0,00
	3201 ile 4800 TL arası	113	12,77	5,49			

4801 ile 6400 TL arası	88	12,86	5,04
6400 TL ve üzeri	75	13,00	5,09

Ortaokul öğrencilerinin gelir durumu açısından öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek üzere ANOVA yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, gelir durumu ile öz-yeterlilik arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p>0,05$); denetim odağı düzeyi ile gelir durumu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($F_{\text{denetim odağı}}=5,527$, $p<0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin gelir durumu değişkenine göre öz-yeterlilik ve denetim odağı ortalamaları dikkate alındığında verilerin birbirine yakın düzeylerde olduğu görülmüştür. Öz-yeterlilik düzeyi ortalamasının en yüksek olduğu gelir durumunun 6400 TL ve üzeri ($x=25,3333$); denetim odağı düzeyi ortalamasının en yüksek olduğu gelir durumunun ise 1 ile 1600 TL arası ($x=15,3224$) olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin Öz - Yeterlilik ve Denetim Odağının okul bakımından bakımından incelenmesi ile ilgili veriler tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Öz - yeterlilik ve Denetim Odağının Okul Bakımından İncelenmesi.

	SED	Grup	N	X	Ss	F	df	p
Öz yeterlilik		A Ortaokulu	130	23,66	4,67	2,361	555	0,39
		B Ortaokulu	90	25,05	4,54			
		C Ortaokulu	108	23,30	5,21			
		D İHOO.	68	22,67	4,62			
		E İHOO.	71	23,42	4,87			
		Özel F Ort.	94	23,81	4,11			
Denetim odağı		A Ortaokulu	130	23,66	4,67	7,102	555	0,00
		B Ortaokulu	90	25,05	4,54			
		C Ortaokulu	108	23,30	5,21			
		D İHOO.	68	22,67	4,62			
		E İHOO.	71	23,42	4,87			
		Özel F Ort.	94	23,81	4,11			

Ortaokul öğrencilerinin okul türleri açısından öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek üzere ANOVA yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, okul türleri ile öz-yeterlilik arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır ($p>0,05$). Ancak yapılan ANOVA sonucunda okul türü değişkeni açısından denetim odağı puanları

arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır ($F=7,102$; $p<0,05$). Araştırmaya katılan öğrencilerin öz-yeterlilik ve denetim odağı ortalamaları dikkate alındığında, okul türleri değişkenine göre ortalamaların birbirine yakın düzeylerde olduğu görülmüştür. Öz-yeterlilik ortalaması ($x=25,0556$) ve denetim odağı ortalaması ($x=25,0556$) en yüksek olduğu okulun Mehmet Akif Ortaokulu olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde öz-yeterlilik düzeyi ile denetim odağı arasındaki ilişki, demografik bilgi formundan alınan bilgiler ve istatistiksel analiz sonrasında ortaya çıkan sonuçlara yer verilmiştir. Ortaokul öğrencilerin öz-yeterlilikleri ile denetim odağı arasında negatif yönde düşük düzeyde ilişki tespit edilmiştir.

Araştırma örnekleminin sadece Malatya merkez ilçelerinin seçilmesi durumundan ötürü farklı sosyo – kültürel özellikler taşıyan özellikle kırsal kesimlerde öğrenim gören öğrencilerle çalışmalar yapılması önerilebilir. Sınıf düzeyi değişkeni açısından öz yeterlilik ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Korkut (1991) ilkokul öğrencilerinin kendilerine ilişkin bazı değişkenlerin denetim odakları üzerine etkisi konulu çalışmasında çeşitli yaş grupları arasında anlamlı farklar elde etmiştir. Bu sonuçlar, yaş farkı arttıkça t değerlerinin arttığını göstermektedir. Araştırma sonucunda sınıflar arasında anlamlı derecede bir fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Selcen (2009) yaptığı çalışmada, denetim odağı eğitimi sonrasında deney grubunun denetim odağı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş saptanmıştır.

Karslı (2015) çocuklar için Üst-Bilişsel Farkındalık Ölçeğinden yüksek puan alan 13-15 yaş arası ergenlerin, Aile, Başarı ve Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı puanları yüksek ve içten denetimli bireyler olduğu görülmektedir. Üst-bilişsel işlevsellik düzeyinin ilköğretim düzeyindeki ergenlerde karar verme ve denetim odağının önemli bir yordayıcısı olabileceğine işaret ettiği tespit edilmiştir.

Saracaloğlu ve Yılmaz (2011) Sınıf Öğretmenliği bölümü birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinin denetim odağı puanları arasında anlamlı farklılıklar görülmezken dördüncü sınıfa gelindiğinde erkek öğrencilerin denetim odağı puanlarında “1” puanlık düşmenin olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlam ifade etmeyen bu farka dört yıllık öğretim süreci ve öğrenci algısına etki eden diğer faktörlerin yol açmış olabileceği düşünülebilir.

Cinsiyet değişkeninin açısından öz – yeterlilik ve denetim odağı düzeyleri anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Alanda yapılan çalışmalara bakıldığında cinsiyet ve denetim odağı arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışmada (Payne and Payne 1989, Aksoy 1992, Buluş 1996, Kaval 2001, Gültekin 2003,) cinsiyet değişkeni ile denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Gültekin (2003)' in yaptığı 9-14 yaş grubundaki çocukların denetim odağı ve benlik kavramı düzeylerinin incelenmesi konulu araştırmasında, cinsiyetleri dikkate alındığında; erkeklerin denetim odağı düzeylerinin, kızlara göre daha yüksek olduğu, ancak cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varmıştır.

Payne ve Payne (1989)'in, risk altındaki ilköğretim öğrencilerinin kontrol oryantasyonları odağında cinsiyet, ırk ve sınıf farklılıkları konulu çalışmasında, anaokulu ve ilkokula devam eden çocuklarda denetim odağının cinsiyetle ilişkisinin önemli olmadığı sonucuna varmışlardır.

Baba öğrenim düzeyi değişkeni ile öz yeterlilik arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ancak denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Anne öğrenim düzeyi değişkeni ile öz-yeterlilik arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı; denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucu çıkmıştır. (Köksal, 2005) araştırmasında bulgularında yaş, cinsiyet, anne babanın eğitim düzeyi, algılanan anne tutumu, sosyo ekonomik düzeyin, öğrencilerin denetim odağı puanlarının yordayıcısı olmadığı sonucuna varmıştır.

Alisinanoğlu (2003) yaptığı çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmasında, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı, doğum sırası ve baba öğrenim düzeyinin çocukların denetim odağı puan ortalamalarında farklılığa neden olmadığı ancak anne öğrenim düzeyinin denetim odağı puan ortalamalarında önemli bir farklılığa neden olduğu sonucuna varmıştır.

Baba çalışma durumu değişkeni ile öz yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Anne çalışma durumu değişkeni ile öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin sahip olduğu kardeş sayısı ile öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ortaokul öğrencilerinin doğum sırası (kaçıncı çocuk olması) değişkeni ile öz-yeterlilik ve denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Aksoy (1992) öğrencilerinin özsaygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi konulu çalışmasında kardeş sayısı ve doğum sırasının denetim odağı ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Buluş (1996) ise ergen öğrencilerde denetim odağı ve yalnızlık düzeyi ilişkisi konulu çalışmasında kardeş sayısı ve doğum sırasının denetim odağı ile bir ilişkinin olmadığını belirtmiştir.

Kaplan (2018) Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin denetim odaklarının akılcı olmayan inançlar ve algılanan sosyal destekle ilişkisinin incelenmesi çalışmasında kardeş sayısı ve ailedeki çocuk sırasına göre öğrencilerin denetim odağı ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin gelir durumu değişkeni ile öz-yeterlilik arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ancak denetim odağı ile arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Farklı örneklem gruplarına yönelik (öğretmen, okul yöneticisi, akademisyen) çalışmalar yapılabilir. Okul türü değişkeni ile öz-yeterlilik arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ancak denetim odağı arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Farklı türlerdeki okullarda okuyan öğrenciler arasında farklı değişkenlerle araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Aksel, N. ve Sarı, E. (2020). Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı, Öz Denetimi ve Sosyal Eğilimleri. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 10 (2), 436-444. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odusobiad/issue/56076/585734>
- Aksoy, C.A. (1992). *Lise son sınıf öğrencilerinin özsaygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi*. Doktora tezi, Hacettepe üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktay, G., ve Korkmaz, A. Ç.(2021) Hemşirelik Öğrencileri İçin Akademik Öz Yeterlilik Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması. (Yüksek Lisans Tezi). Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi
- Aktürk, Ü., ve Aylaz, R. (2013). Bir ilköğretim okulundaki öğrencilerin öz yeterlilik düzeyleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(4), 177-183.
- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 97-108.
- Buluş, M. (1996). *Ergen öğrencilerde denetim odağı ve yalnızlık düzeyi ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Pegem Akademi Yayınları. Ankara.
- Çiçek, S. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Problemlerini İnternet Kullanımlarının ve Siber Zorbalık Davranışlarının Denetim Odağı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey))
- Demirci, U. (2022). Özel Güvenlik Görevlilerinin Öz Yeterlilik Algıları Ve Örgütsel Bağlılık

- Düzeylerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi: Elazığ Kaan Proje Çalışanları Örneği. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 36 (1) , 50-62. DOI: 10.16951/atauniiibd.938422
- Gültekin, G. (2003). *9-14 Yaş Grubundaki Akut Ve Kronik Hastalığı Olan Çocukların Denetim Odağı Ve Benlik Kavramı Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günce, S. (2013). *İlköğretim okullarında örgütsel adalet ile örgütsel bağlılık ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Horasan, N. (2022). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öz Yeterlilik Algısı Ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Kaplan, Ö. (2018). *Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin denetim odaklarının akılcı olmayan inançlar ve algılanan sosyal destekle ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Karakaş, B. (2015). *20 – 65 Yaş arası kadınlarda denetim odağı ve öz-yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karşlı, T.A.(2015). İlköğretim Dönemindeki Ergenlerde Üst-Biliş İşlevleri İle Karar Verme ve Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 16-31.
- Kaval, K. (2001). *12 yaş çocuklarında denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılınç, S. (2014). Örgütsel adaletin, örgütsel vatandaşlık davranışı ve örgütsel sinizm tutumlarına etkisi: Malatya ili öğretmenleri üzerine bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi. *Unpublished Master's Thesis*. *Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü*
- Korkut F. (1991). İlkokul öğrencilerinin kendilerine ilişkin bazı değişkenlerin denetim odakları üzerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 6/ 135-141.
- Köksal, G. (2005). *Lise öğrencilerinin denetim odaklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mutlu Yener, E., ve Demirtaş, H. (2019). Öğretmen Adaylarının Denetim Odağı ve Öz Yeterlilik İnançları Arasındaki İlişki. DOI: 10.29129/inujgse.583902
- Öngen, D. (2003). Denetim Odağı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Kuram ve

Uygulamada Eğitim Yönetimi, 35(35), 436-447.

Payne,B.D. ve Payne,D.A. (1989). Sex,race and grade differences in the locus of controlorientations of at-risk elementary students. *Psychology in the Schools*,Vol 26,p:84-88.

Saracaloğlu, A.S. ve Yılmaz, S. (2011). *Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Tutumları ile Denetim Odaklarının İncelenmesi*, Elementary Education Online, 10(2), 468-478.

Selcen, A. (2009). *Denetim odağı eğitim programının ilköğretim 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin denetim odağı düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Terzi, A. R. (2011). Denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. 36(162). 1-15. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/222>, sayfasından erişilmiştir.

Topkaya Zehir ve E., Çelik, H. (2009). *Eğitimde kuram ve uygulama*, 5(2). 289-297. <http://eku.comu.edu.tr/article/viewFile/1044000036/1044000025>, sayfasından erişilmiştir.